

Попова Д. А., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Застосування поняття «система» є актуальним практично в усіх галузях наукової і практичної діяльності – математиці, фізиці, педагогіці. Відомо, що серед загальнонаукового пізнання світу, людини та її буття, найбільш ефективним і плідним у процесі дослідження вважається системний підхід. Найширше методи системного підходу застосовуються при дослідженні складних об'єктів, що розвиваються, – багаторівневих, ієрархічних систем – біологічних, психологічних, соціальних, технічних зазвичай таких, що самоорганізуються.

Для успішного використання в педагогічному дослідженні системного підходу необхідно детально розглянути поняття «система», «системний підхід», їх генезис, можливість застосування до полікультурної освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ.

Поняття «система» (від грец. *systema* – ціле, складене із частин; з'єднання) розглядається як безліч елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках та утворюють певну цілісність, єдність. У результаті тривалої історичної еволюції з середини ХХ століття це поняття стає одним із ключових філософсько-методологічних і спеціально-наукових понять. Системи мають найрізноманітніші форми. Виокремлюють технологічні, біологічні, соціальні і педагогічні системи. Під поняттям «система» мається на увазі сукупність взаємодіючих елементів, що становлять цілісне утворення, яке має інші властивості стосовно її елементів [1, с. 66].

На основі аналізу дослідження систем виділяють поняття «системний підхід». Системний підхід сприяє адекватній постановці проблем у певних науках і виробленню ефективної стратегії їх вивчення. Його методологія, специфіка визначається орієнтацією дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що його забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину [2, с. 567]. Тобто, системний підхід є напрямом методології наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем.

Системний підхід прийшов на зміну функціональним, аналітичним підходам, згідно з якими частини цілого розглядалася як самостійні, ізольовані компоненти. При цьому вважалося, що властивості цілого об'єкта породжуються сумою властивостей окремих складових його

елементів. Системний підхід дозволяє виявити інтегративні, системні властивості об'єктів і процесів, які не зводяться до механічної суми їх складових. Основними ознаками системних об'єктів є структурність, цілісність, інтегративність, синергетизм.

Системний підхід передбачає побудову структурних та функціональних моделей, що імітують досліджувані об'єкти і процеси як цілісні системи, що дозволяє отримати знання про закономірності їх організації та функціонування. Конкретне вираження системний підхід у педагогіці знаходить у таких категоріях, як «педагогічна система», «педагогічний процес як цілісна система», «система засобів, форм і методів», «модель педагогічної системи», «дидактична система», «система виховання», «система управління освітою» та ін. У системному дослідженні аналізований об'єкт розглядається як певна множинність елементів, взаємозв'язок яких зумовлює цілісні властивості цієї множинності. Основний акцент робиться на виявленні різноманіття зв'язків і відносин усередині досліджуваного об'єкта, зовнішнього оточення і середовища. Властивості об'єкта як цілісної системи визначаються не тільки сумуванням якостей його окремих елементів, але й властивостями його структури, особливими системоутворюючими, інтегративними зв'язками об'єкта, що аналізується.

Системний підхід є теоретичною та методологічною основою системного аналізу [3, с. 231]. Цей підхід дозволяє розглядати проблему полікультурної освіти майбутніх фахівців в умовах університету з урахуванням всіх діючих факторів, що впливають на нього як на педагогічне явище. Він застосовується до аналізу полікультурної освіти студентів як множини взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети, єдністю управління і функціонування. Стосовно дослідження проблем полікультурної освіти, системний підхід дозволяє виявити компоненти і системоутворюючі зв'язки комплексної полікультурної освіти майбутнього фахівця, представити цілісність структури його особистості в єдності комунікативного, професійного і пізнавального компонентів [4]. Отже, полікультурна освіта студентів розглядається як комплекс потреб і мотивів, пов'язаних з реалізацією професійної діяльності майбутнього фахівця, інтелектуальної сфери фахівця, його емоційно-вольових характеристик. А. В. Сущенко представляє зміст професійної підготовки майбутніх фахівців у плюралістичному суспільстві як такий, що спрямований на формування особистості, здатної працювати в системі, яка характеризується взаємодією різних культур і готової до діяльності в межах загальноєвропейського простору [5]. Відповідно, системний підхід до аналізу полікультурної освіти майбутніх фахівців вимагає розгляду цієї проблеми в кількох аспектах, а саме, як системного утворення, яке має свої

специфічні закономірності (параметри, критерії, рівні); як частини цілісної макроструктури професійної підготовки майбутнього фахівця в українському соціумі; як становлення особистості фахівця в рамках цілісного соціокультурного простору.

Використання системного підходу дозволяє досліднику визначити компоненти системи (у нашому випадку, полікультурної освіти майбутніх фахівців у ВНЗ), проаналізувати ієрархію компонентів, зміст, взаємозв'язки всередині системи і відносно зовнішніх факторів. На думку М. С. Кагана, основними методологічними компонентами системного підходу є три площини дослідження систем - предметна, функціональна та історична [\[6, с. 22\]](#).

Системний підхід в педагогіці є інноваційним напрямом. На думку Т. Г. Трушнікової, він досліджує сутність і закономірності виховання і навчання як єдиної системи педагогічного процесу, комплекс взаємопов'язаних заходів з формування світогляду і системи понять основ наук, системного мислення [\[7, с. 71\]](#).

На підставі досліджень педагогічної системології визначено, що її завданням є виділення педагогічних систем з ряду соціальних систем шляхом визначення їх якісної своєрідності, специфічних характеристик, притаманних педагогічній діяльності [\[8, с. 49\]](#).

Як зазначає Ф. Ф. Корольов, педагогічні явища відносяться до великих і складних систем і мають ряд особливостей, властивих будь-яким складним системам: цілісність функціонування всіх частин складної системи для досягнення спільної мети; вплив зміни одного параметра на всі інші; необхідністю науково обгрунтованого управління системою [\[9, 104\]](#). З урахуванням вищевикладеного, автором були відібрані (з описаних в той час у рамках загальнонаукового системного підходу) параметри складної системи, що доводять типовість педагогічних явищ як систем: самоорганізація, ймовірність, складність внутрішньої і зовнішньої структур, динамічність.

Сфера освіти є цілісною й динамічною системою, яка складається з нерозривно пов'язаних між собою елементів, що створюють її динамічну структуру, має тенденцію до розвитку і самоорганізації, характеризується доцільністю, взаємодіє з іншими системами соціального організму і впливає на їх розвиток [\[10, с. 27\]](#). Системний аналіз як метод підготовки й обгрунтування рішень комплексних проблем освіти, що висвітлює освітні явища з безліччю взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети, єдністю управління і функціонування [\[11, с. 615\]](#), служить відображенням системного підходу в дослідженнях освіти як цілісного суспільного феномену. Як зазначає С. О. Сисосва, системний аналіз є основою для розробки методології дослідження феномена освіти щодо виявлення цілей і цінностей сучасної освіти, проведення аналізу основних

домінант розвитку освіти, а також виявлення інституційних компонентів сфери освіти, їх системоутворюючих зв'язків, факторів, що впливають на їх функціонування [12, с. 28].

Таким чином, застосування системного підходу для аналізу педагогічних систем полягає у декомпозиції інформації й широко використовується в системно-педагогічних дослідженнях на етапі опису поведінки системи та керування нею. Системний підхід у дослідженні дає можливість розглянути полікультурну освіту студентів у ВНЗ як саморегулюючу багатофакторну педагогічну систему. Також системний підхід дозволяє обґрунтувати систему методичного забезпечення полікультурної освіти майбутніх фахівців.

1. Зайцева О. А. Основы менеджмента: Учебное пособие для вузов / О. А. Зайцева, А. А. Радугин, К. А. Радугин, Н. И. Рогачева. – М.: Центр, 1998. – 432 с.
2. Большая советская энциклопедия. – М.: Большая Советская Энциклопедия – 1997. – Т. 23. – С.567.
3. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. - 4-е изд.-М.: Политиздат, 1981. – С.231.
4. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высшая школа, 2004. – 512с.
5. Сущенко А. В. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до роботи в умовах полікультурного середовища [Електронний ресурс] / А. В. Сущенко. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_1_2005/18.
6. Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М., 1974. – С.22.
7. Трушникова Т. Г. Системный подход в педагогике как инновационная основа формирования образовательного пространства / Т. Г. Трушникова // Человек и образование. – СПб.: № 7, 2006. – С. 71.
8. Кузнецова А. Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике: [монография] / А. Г. Кузнецова. – Хабаровск: Изд-во ХК ИППК ПК, 2001. – С.49.
9. Королёв Ф. Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогических исследованиях / Фёдор Королёв // Советская педагогика. – 1970. – № 9. – С. 103-116.
10. Сисоева С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоева // Освітологія: польсько-український щорічник / За ред. В. Огнев'юка, Т. Лесовецького, С. Сисоевої. – Київ – Варшава, 2012. – Випуск 1. – Ч. I. – С. 27.
11. Гончаренко С. У. Освіта/Енциклопедія освіти/ Акад.пед.наук України; головний ред. В. Г. Кремень.- К.: Юрінком Інтер, 2008.-1040с. - С.614-616.
12. Сисоева С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоева // Освітологія: польсько-український щорічник / За ред. В. Огнев'юка, Т. Лесовецького, С. Сисоевої. – Київ – Варшава, 2012. – Випуск 1. – Ч. I. – С. 28.